

Ngujens neizvairās no fakta, ka Vjetnamas karš bija traumatisks ikvienam tajā iesaistītajam. Viņš arī netiesā un neatklāj, kādai būtu jābūt romāna stāstītāja lojalitātei. Lielākajā daļā stāstu par karu ir ļoti skaidrs vēstījums par to, kurā pusē jānostājas, bet ar “Atbalstītāju” tas nav tik vienkārši. Neraugoties uz skarbumu, šī ir aizraujoša lasāmviela un... ļoti nepieciešamais vjetnamiešu skatījums uz karu.

Bils Geitss, *Gates Notes*

Detalizēti uzrakstīts romāns par pēckara Vjetnamu, par laiku, kad viss, kas iepriekš bija tik skaidrs, ir izkūpējis gaisā. Kā jau zinām no Greima Grīna darbiem Saigonas ielās nekas nav tā, kā izskatās... Vienlaikus skarbs un izklaidējošs darbs, kas ierindojams starp labākajām grāmatām par Vjetnamas karu.

Kirkus Reviews

Ngujens piedāvā īpašu un atšķirīgu skatījumu uz karu un laiku pēc tā. Anonīmais galvenais varonis-stāstītājs ir neaizmirstams tēls – viņa sirdi un prātu šķeļ divējādas jūtas un uzskati. Autora veiksmīgais šī sarežģītā personāža portretējums atsauc atmiņā tēlus, kurus savos darbos radījuši tādi meistari kā Konrads, Grīns un Lekarē.

New York Times Book Review

“Atbalstītājs” – tas ir ne tikai svaigs skatījums uz visiem zināmu tematu, bet kaut kas krietni vairāk. Ngujena sarakstītais romāns ir gudrs, nerimstoši straujš un spēcīgs un arī smieklīgi ironisks. Slepēnā dubultaģenta-stāstītāja balss, sarkastiska un tomēr atbrunojoši godīga, paliek atmiņā vēl ilgi.

Wall Street Journal

“Nekļūsim uzreiz drūmi, izdzirdot vārdu “spīdzināšana”:
šajā konkrētajā gadījumā ir pietiekami daudz apstākļu,
kam izdodas mīkstināt un kompensēt minēto vārdu, –
un pat šis tas, par ko pasmieties.”

Frīdrihs Niče “Par morāles ciltsrakstiem”

1. NODAĻA

Esmu spiegs, nodevējs, slepenais aģents, cilvēks ar divām sejām. Droši vien nebūs nekāds pārsteigums, ja teikšu, ka esmu arī cilvēks ar sašķeltu apziņu. Es neesmu nekāds pārprasts mutants no komiksu grāmatas vai šausmu filmas, lai arī daži ļautiņi ir izturējušies pret mani kā pret tādu. Man tikai piemīt spēja paskatīties uz problēmu no abām pusēm. Dažreiz es glaimoju sev, dēvējot to par talantu, un, kaut gan tas acīmredzot nav nekāds dižais, var gadīties, ka tas ir vienīgais talants, kas man piemīt. Citreiz, ņemot vērā to, ka nemaz neprotu raudzīties uz pasauli citādi kā vien šādā vīzē, es prātoju, vai šī mana spēja vispār ir pelnījusi saukties par talantu. Galu galā talants ir kaut kas, ko cilvēks izmanto, nevis tas, kas izmanto viņu. Talants, ko cilvēks *nevar* neizmanto, talants, kas tur viņu savā varā, ir bīstams – tas man ir jāatzīst. Taču mēnesī, ar kuru sākas šī atzišanās, man vēl aizvien šķita, ka tas, kā raugos uz pasauli, drīzāk ir laba īpašība nekā drauds, bet daži draudi sākumā mēdz šķist tieši tādi.

Minētais mēnesis bija aprīlis, visnežēlīgākais no visiem. Tas bija mēnesis, kad karam, kas bija turpinājies jau ļoti ilgu laiku, vajadzēja zaudēt savus taustekļus, kā tas notiek ar visiem kariem. Tas bija mēnesis, kas nozīmēja visu ikvienam cilvēkam mūsu mazajā pasaules daļā un nenozīmēja neko vairumam cilvēku pārējā pasaulē. Tas bija mēnesis, kas vienlaikus atnesa

beigas karam un sākumu... nu, “miers” nav pareizais vārds, vai ne, manu dārgo komandant? Tas bija mēnesis, kad es gaidīju beigas villā, kurā biju pavadījis pēdējos piecus gadus; uz villas mūriem mirguļoja brūnas sadauzītu stiklu lauskas, un to ieskāva sarūsējušas dzeloņstieples. Man villā bija pašam sava istaba, tāpat kā man ir sava istaba jūsu nometnē, komandant. Protams, pareizais apzīmējums manai istabai ir “vieninieka kamera”, un saimniecības vadītājas vietā, kura ieradās katru dienu un uzkopa telpu, jūs man esat piešķīruši apsargu ar bērnišķīgu seju, kurš neko neuzkopj. Taču es nesūdzos. Privātums, nevis tīrība ir mans vienīgais priekšnosacījums, rakstot šo atzišanos.

Lai arī Ģenerāļa villā naktīs man bija pietiekami daudz privātuma, dienas laikā tā allaž pietrūka. Es biju vienīgais no Ģenerāļa virsniekiem, kurš dzīvoja viņa mājā, vienīgais vecpuišs visā štābā un visuzticamākais adjutants. No rīta, pirms ar automašīnu aizvedu viņu līdz netālajam birojam, mēs kopā brokastojām un analizējām ziņojumus vienā tīkkoka ēdamgalda galā, kamēr viņa sieva otrā galā uzraudzīja disciplinēto bērnu kvartetu – viņiem bija attiecīgi astoņpadsmit, sešpadsmit, četrpadsmit un divpadsmit gadi, un viens krēsls tika atstāts brīvs meitai, kura mācījās Amerikā. Jādomā, ka ne visi baidījās no beigām, taču Ģenerālis bija pietiekami gudrs, lai to darītu. Viņš bija kalsns vīrs ar izcilu stāju, kara veterāns, kura daudzās medaļas šajā gadījumā bija godīgi nopelnītas. Lai arī viņam bija tikai deviņi roku un astoņi kāju pirksti – trīs pirksti bija zaudēti pēc ložu un šrapneļu radītiem ievainojumiem –, vien ģimenes locekļi un uzticības personas zināja, kādā stāvoklī ir viņa kreisā kāja. Viņa godkārīgajiem mērķiem praktiski nekad netika likti nekādi šķēršļi; vienīgais izņēmums bija viņa vēlme sadabūt lieliska burgundieša pudeli un iztukšot to kopā ar domubiedriem, kuri zināja, ka viņa glāzē nevajag likt ledus kubiciņus. Viņš bija epikūrietis un kristietis, un secība bija tieši tāda; viņš bija cilvēks, kurš ticēja gastronomijai

un Dievam, savai sievai un bērniem, frančiem un amerikāņiem. Viņaprāt, tie mums piedāvāja daudz labāku mācību nekā citi svešzemju hipnotizētāji, kuri bija apbūruši mūsu ziemeļu tautiešus un arī kādu daļu no dienvidniekiem: Kārli Marksu, V. I. Ļeņinu un vadoni Mao. Viņš gan nebija lasījis nevienu no šo gudrajo darbiem! Tas bija mans kā Ģenerāļa adjutanta un izlūkdienesta jaunākā virsnieka pienākums – apgādāt viņu ar citātiem, teiksim, no “Komunistiskās partijas manifesta” vai Mao “Sarkanās grāmatiņas”. Viņa ziņā bija atrast situācijas, lai nodemonstrētu savas zināšanas par ienaidnieka domu gaitu; visvairāk viņš bija iecienījis Ļeņina jautājumu, kas tika atkārtots katru reizi, kad radās tāda vajadzība. Kungi, viņš mēdza teikt, pieklauvējot pie galda ar tēraudcietajiem pirkstu kauliņiem: *ko darīt?* Pavēstīt Ģenerālim, ka patiesībā šo jautājumu savas grāmatas virsrakstā ir uzdevis Nikolajs Černiševskis, nelikās svarīgi. Kurš gan mūsdienās atceras Černiševski? Svarīgs izrādījās tikai Ļeņins, rīcības cilvēks, kurš bija paņēmis šo jautājumu un padarījis to par savējo.

Šajā drūmākajā no visiem aprīļiem, saskāries ar jautājumu, ko darīt, Ģenerālis, kurš allaž bija kaut ko izdomājis, nu vairs to nespēja. Cilvēku, kurš ticēja *mission civilisatrice*, civilizējošajai misijai un Amerikas ceļam, beidzot bija sakodusi neticības blusa. Piepeši sācis mocīties ar bezmiegu, viņš klīda pa savu villu ar tik zaļganu ģīmi kā malārijas slimniekam. Kopš brīža, kad pirms dažām nedēļām martā bija sabrukusi mūsu ziemeļu fronte, viņš bija pasācis uzrasti pie mana kabineta durvīm vai manā villas istabā, lai pavēstītu pa kādam ziņu fragmentam, turklāt ziņas allaž izrādījās drūmas. Vai tu spēj tam noticēt? – viņš noprasīja, un es uz to atbildēju ar vienu no divām frāzēm: *nē, ser!* vai *neticami!* Mēs nespējām noticēt, ka patikamā, ainaviskā kafijas galvaspilsēta Buonmetuota, mana dzimtā pilsēta kalnos, marta sākumā ir izlaupīta. Mēs nespējām noticēt, ka mūsu prezidents Tjū, kura vārds tā vien prasījās tikt izspļauts no

mates, neizskaidrojamā kārtā bija pavēlējis atkāpties mūsu spēkiem, kas aizstāvēja augstkalnu rajonus. Mēs nespējām noticēt, ka Dananga un Ņačana ir kritušas ienaidnieka nagos un mūsu karaspēks no aizmugures ir šāvis uz civiliedzīvotājiem, kad viņi panikā centās aizbēgt ar laivām un plostiem, un ka bojā ir gājuši tūkstošiem cilvēku. Sava kabineta slepenībā es paklausīgi fotografēju šos ziņojumus, kuriem vajadzēja iepriecināt manu kuraatoru, vārdā Mans. Lai gan tie iepriecināja arī mani, jo vēstija par režīma neizbēgamo galu, es neviļus jutos aizkustināts, domājot par šo nabaga ļaužu likteni. Varbūt no politikas viedokļa nebija pareizi just viņiem līdzī, taču, ja mana māte vēl būtu dzīva, viņa būtu viena no viņiem. Māte bija nabadzīga sieviete, es biju viņas nabaga bērns, un nabagiem neviens nejautā, vai viņi grib karu. Tāpat kā neviens nebija jautājis šiem nabaga cilvēkiem, vai viņi vēlas mirt no slāpēm un neciešama karstuma piekrastes ūdeņos vai arī vēlas, lai viņus aplaupa un izvaro viņu pašu karavīri. Ja šie tūkstoši būtu palikuši dzīvi, viņi nespētu noticēt tam, kā ir miruši, tāpat kā mēs nespējām noticēt, ka amerikāņi – mūsu draugi, mūsu labdari, mūsu aizstāvji – ir noraidījuši mūsu lūgumu atsūtīt vairāk naudas. Un ko mēs būtu iesākuši ar to naudu? Iegādājušies municiju, degvielu un rezerves daļas ieročiem, lidmašīnām un tankiem, kurus tie paši amerikāņi bija mums atdāvinājuši bez maksas. Iedevuši mums šļirces, viņi tagad perversā kārtā vairs nepiegādāja narkotikas. (Ģenerālis klusībā murmināja, ka nekas neesot tik dārgs kā tas, kas tiekots dots par velti.)

Kad mūsu sarunas un maltītes bija galā, es aizkūpināju Ģenerālim cigareti, un viņš nolūkojās tukšumā, aizmirsdams ievilkāt *Lucky Strike* dūmus, kamēr smēķis viņa pirkstos lēnām pārvērtās pelnos. Aprīļa vidū, kad dedzinoši karsto pelnu pieskāriens atmodināja viņu no pārdomām un viņš izgrūda vārdu, ko nebūtu vajadzējis izrunāt, Ģenerāļa kundze apklusināja ķiķinošos bērnus un noteica: ja gaidīsi vēl ilgāk, mēs vairs netiksim projām.

Tev tūlīt pat vajadzētu lūgt Klodam lidmašīnu. Ģenerālis izlikās nedzirdam sievas vārdus. Viņas prāts līdzinājās skaitļotājam, stāja bija kā armijas instruktoram, bet augums – gluži kā nevainīgai jaunavai pat pēc piecu bērnu iznēsāšanas. Tas viss bija iesaiņots tādā ārējā veidolā, kādi mudina mūsu franču mākslas skolas beigušos gleznotājus izmantot visgaišākās akvareļkrāsas un liegākos otas triepienus. Vārdu sakot, viņa bija vjetnamiešu sievietes ideāls. Par šo veiksmi Ģenerālis jutās mūžīgi pateicīgs un šausmināts. Braucīdams apsvilinātā pirksta galu, viņš palūkojās uz mani un noteica: man šķiet, ir pienācis laiks lūgt Klodam lidmašīnu. Tikai tad, kad viņš atkal pievērsās savam sagandētajam pirkstam, es pametu skatienu uz Ģenerāļa kundzi, kura sarauca uzacis. Laba doma, Ģenerāļa kungs, es sacīju.

Klods bija mūsu uzticamākais amerikāņu draugs; mūsu attiecības bija tik tuvas, ka viņš man reiz atklāja: sešpadsmitā daļa viņā ritošo asiņu ir melno cilvēku asinis. Ak, es atbildēju, apreibis no Tenesī burbona, tas izskaidro, kāpēc jūsu mati ir melni, kāpēc jūs varat ātri nosauļoties un kāpēc dejojat ča-ča-ča gluži kā viens no mums. Viņš teica, ka arī Bēthovenam esot bijusi sešpadsmitā daļa citas rases asiņu. Tad es atbildēju: nu, tas izskaidro, kāpēc jūs tik izcili spējat noturēt melodiju, dziedot "*Happy Birthday*". Mēs pazinām viens otru vairāk nekā divdesmit gadu – kopš brīža, kad viņš 1954. gadā ievēroja mani bēgļu laivā un saskatīja manus talantus. Es biju pārgudrs deviņgadnieks, kurš pamanījies gluži pieklājīgā līmenī apgūt angļu valodu, ko man iemācīja viens no pirmajiem amerikāņu misioņiem. Klods tolaik laikam strādāja bēgļu atbalsta dienestā. Tagad viņa darbavieta bija ASV vēstniecība, kur Klods šķietami nopūlējās attīstīt mūsu kara ietekmētās valsts tūrismu. Kā jau varat iztēloties, tas prasīja ikvienu šķidruma lāsi, ko vien viņš spēja izspiest no mutautiņa, kas bija izmērcēts visu varošā amerikāņu gara sviedros. Patiesībā Klods bija CIP aģents, kurš bija

ieradies šajā valstī jau tad, kad impērijā vēl valdīja franči. Tolaik, kad CIP vēl dēvēja par Stratēģisko dienestu pārvaldi, Ho Ši Mins cerēja uz viņu atbalstu, lai sakautu frančus. Viņš pat citēja Amerikas dibinātājus mūsu valsts neatkarības deklarācijā. Tēvoča Ho ienaidnieki apgalvo, ka viņš runājis vienu, bet domājis ko citu, taču Klods bija pārliecināts, ka viņš katru lietu vienlaikus redzēja no abām pusēm. Es piezvanīju Klodam no sava kabineta netālu no Ģenerāļa darba telpas un angļu valodā pavēstīju viņam, ka Ģenerālis ir zaudējis visas cerības. Kloda vjetnamiešu valoda bija slikta un franču mēle vēl sliktāka, taču angļiski viņš runāja izcili. Es to pieminu tikai tāpēc, ka to pašu nevar teikt par visiem viņa tautiešiem.

Viss ir beidzies, es paziņoju, un, sakot to Klodam, tas beidzot sāka izklausīties pēc īstenības. Man likās, ka Klods iebildīs, apgalvos, ka amerikāņu bumbvedēji vēl parādīsies pie mūsu debesīm vai amerikāņu brigādes drīz ieradīsies mums palīgā ar helikopteriem, taču Klods nelika vilties. Palūkošu, ko ir iespējams noorganizēt, viņš noteica, un fonā varēja saklausīt balsu murdoņu. Es iztēlojos vēstniecībā valdošo haosu, pārkarsušās teletaipa lentes, steidzamās telegrammas, kas tika sūtītas no Saigonas uz Vašingtonu un atpakaļ, darbiniekus, kuri strādā bez atelpas, un bailes no zaudējuma, kura kodīgo smaku nespēja izgaiņāt pat gaisa kondicionētāji. Atšķirībā no panikas cēlājiem Klods saglabāja vēsu prātu: viņš te bija nodzīvojis tik ilgi, ka tropu mitrumā tikpat kā vairs nesvīda. Viņš varēja pielāvēties klāt tumsā, taču nemūžam nespētu palikt neredzams mūsu valstī. Lai arī Klods bija intelektuālis, viņu varēja pieskaitīt pie savdabīgā tipa amerikāņiem – muskuļainajiem puīšiem, kuri piedalījās airēšanas sacensībās un lepojās ar pamatīgiem bicepsiem. Mūsu zubrītāji parasti bija bāli, tuvredzīgi un nīkulīgi, bet Klods bija sešas pēdas un divas collas garš, ar ideālu redzi un uzturēja savu ķermeni formā, katru rītu izpildot divsimt piecpūššanās vingrojumu ar pusaugu taizemiešu kalpotāju uz

muguras. Brīvajā laikā viņš lasīja un katru reizi, apmeklējot villu, bija pasitis padusē grāmatu. Kad pēc dažām dienām Klods ieradās, viņam līdzī bija Ričarda Heda darbs “Āzijas komunisms un austrumnieciskie iznīcināšanas paņēmieni” mikstajos vākos.

Grāmata bija paredzēta man, bet Ģenerālis saņēma pudeli *Jack Daniel's* – ja man būtu izvēles iespēja, es būtu devis priekšroku šai dāvanai. Lai vai kā, es papūlējos apskatīt grāmatas vāku, kas bija noklāts ar tik aizrautīgiem citātiem, ka tie izskatījās gluži kā nokopēti no kāda pusaugu meiteņu dibināta fanu kluba – ar to atšķirību, ka aizrautīgās ķiķināšanas autori bija pāris aizsardzības ministru, senators, kurš divas nedēļas bija cietmiesmūsu valstī, lai meklētu faktus, un pazīstams televīzijas raidījumu vadītājs, kura izruna atsaucā atmiņā Mozu Čārltona Hestona tēlojumā. Viņu sajūsmas cēlonis kļuva skaidrs no treniņiem burtiem iespiestā apakšvirsraksta “Par to, kā izprast un uzveikt marksisma draudus Āzijā”. Kad Klods pavēstīja, ka visi šobrīd lasot šo rokasgrāmatu, apliecināju, ka arī es to izlasīšu. Ģenerālis, kurš bija atkorķējis pudeli, nebija noskaņots spriedelēt par grāmatām vai saviesīgi pļāpāt situācijā, kad astoņpadsmit ienaidnieka divīzijas ir aplenkušas galvaspilsētu. Viņš gribeja runāt par lidmašīnu, un Klods, grozīdams pirkstos viskija glāzi, sacīja, ka labākais, ko viņš var sagādāt, ir slepens, nekur neregistrēts lidojums ar C-130. Lidmašīnā bija vieta deviņdesmit diviem izpletņlēcējiem ar visu aprīkojumu, un Ģenerālis to labi zināja, jo pirms tam, kad prezidents personiski viņu uzaicināja vadīt Valsts policiju, bija dienējis gaisa desantniekos. Viņš izskaidroja Klodam problēmu: viņa plašajā ģimenē vien bija piecdesmit astoņi cilvēki. Lai arī daži no tiem Ģenerālim nepatika un kādu pāri viņš pat nicināja, Ģenerāļa kundze nemūžam nepiedotu, ja viņš neizglābtu visus viņas radniekus.

Un mans štābs, Klod? Ģenerālis runāja savā pareizajā, formālajā angļu valodā. Kas būs ar viņiem? Ģenerālis un Klods pameta skatienu uz mani. Es centos rādīt drosmīgu seju. Mana

dienesta pakāpe štābā nebija augstākā, taču, būdams adjutants un virsnieks, kurš vislabāk pārzina amerikāņu kultūru, es biju klāt visās Ģenerāļa tikšanās reizēs ar amerikāņiem. Daži mani tautieši runāja angļiski tikpat labi kā es, lai gan vairums – ar vieglu akcentu. Taču neviens nespēja sacensties ar mani, ja vajadzēja apspriest beisbola čempionātu, to, cik briesmīga ir Džeina Fonda, vai to, ar ko *Rolling Stones* ir labāki par *The Beatles*. Ja amerikānis, man runājot, aizvērtu acis, viņš uzskatītu mani par vienu no savējiem. Patiesi, telefona sarunās mani viegli varēja sajaukt ar amerikāni. Tiekoties personiski, sarunbiedrus neizbēgami pārsteidza mans izskats, un visi gandrīz vienmēr apjautājās, kur es esmu tik labi apguvis angļu valodu. Šajā banānu republikā, kas bija kā Savienoto Valstu franšīze, amerikāņi gaidīja, ka es būšu tāds pats kā miljoniem manu tautiešu, kuri vai nu neprot angļiski, vai arī runā lauzītā angļu mēlē vai ar akcentu. Man riebās šie pieņēmumi. Tāpēc es allaž centos nodemonstrēt, cik labi pārvaldu viņu valodu gan mutiski, gan rakstiski. Mans vārdu krājums bija plašāks un gramatika – pareizāka nekā izglītotam vidusmēra amerikānim. Es pārzināju gan augstos, gan zemos reģistrus un tāpēc bez grūtībām sapratu, ko nozīmē Kloda izteicieni un tādi apzīmējumi kā “dienderis”, “pimpausis” vai “āpsis, kas neredz tālāk par savu pakaļas caurumu”, ko viņš veltīja vēstniekam, kurš nespēja saprast, ka pilsētas krišana ir neizbēgama. Klods teica, ka oficiāli evakuācija vēl nav izsludināta, jo amerikāņi tuvākajā laikā negrasoties izvest karaspēku.

Ģenerālis, kurš tikpat kā nekad nepaaugstināja balsi, tagad to darīja. Neoficiāli jūs mūs pametat, viņš kļiedza. Dienām un naktīm no lidlauka paceļas lidmašīnas. Visi, kas strādā pie amerikāņiem, grib saņemt izbraukšanas vīzu. Viņi iet pēc tās uz jūsu vēstniecību. Jūs esat evakuējuši savas sievietes. Jūs esat evakuējuši mazus bērnus un bāreņus. Kāpēc tad vienīgie cilvēki, kuri neko nezina par amerikāņu karaspēku izvešanu, ir

paši amerikāņi? Klods bija pietiekami pieklājīgs, lai izskatītos samulsis, paskaidrojot, ka, gadījumā ja tiktu izsludināta evakuācija, pilsētā izceltos nemieri un varbūt dusmas pavērstos pret te palikušajiem amerikāņiem. Tā bija noticis Danangā un Ņačanā, kur amerikāņi bija spiesti bēgt, lai glābu savu dzīvību, un ļāva iedzīvotājiem vērsties citam pret citu. Taču, neraugoties uz šo precedentu, gaisotne Saigonā likās neparasti mierīga, un vairums saigoniešu uzvedās gluži kā laulātie, kuru savienība faktiski cietusi krahu: viņi bija gatavi drosmīgi tverties viens pie otra un noiet dibenā, lai tikai nevajadzētu atklāt patiesību par notikušo krāpšanu. Patiesība šajā gadījumā bija tāda, ka vismaz miljons cilvēku bija strādājuši vai strādāja pie amerikāņiem tādā vai citādā statusā, nodarbojās ar dažādām lietām, ieskaitot viņu kurpju tīrīšanu, pēc amerikāņu ģimja un līdzības izveidotās armijas vadišanu vai arī atsūkāšanu par cenu, par kādu Peorijā vai Pokipsi varēja nopirkt tikai nieka hamburgeru. Liela daļa šo cilvēku uzskatīja: ja komunisti uzvarētu – un šādai iespējai viņi atteicās noticēt –, viņus gaidītu cietums vai karātavas, bet nevainīgām jaunavām draudētu piespiedu laulības ar barbariem. Kāpēc lai viņi tā nedomātu? Tās bija CIP izplatītas baumas.

Tātad, – Ģenerālis iesāka, taču Klods viņu pārtrauca. Jums ir viena lidmašīna, un jums vēl ir paveicies, ser. Ģenerālis nepiedēvēja pie tiem, kas lūdzas. Viņš iztukšoja savu viskija glāzi, tāpat kā to darīja Klods, tad paspieda Kloda plaukstu un atvadījās no viņa, ne uz mirkli nenovērsdams skatienu. Amerikāņiem patīk lūkoties cilvēkiem acīs, Ģenerālis man reiz bija teicis; it īpaši tad, kad viņi tos ņem priekšā no aizmugures. Tas bija Kloda skatījums uz situāciju. Citi ģenerāļi drīkst izvest tikai tuvākos ģimenes locekļus, Klods mums pavēstīja atvadoties. Pat Dievs Tas Kungs un Noass nevarēja izglābt visus. Vai varbūt negribēja.

Vai viņi to nevarēja? Ko teiktu mans tēvs? Viņš bija katoļu mācītājs, taču es neatminējos, ka šis nabaga mācītājs jebkad

būtu sprediķojis par Noasu, lai gan, protams, es apmeklēju misi tikai tāpēc, lai pasnaustu. Taču neatkarīgi no tā, ko varēja izdarīt Dievs Tas Kungs un Noass, neviens nešaubījās, ka ikviens vīrs no Ģenerāļa štāba, ja viņam rastos izdevība, paglābtu simt asinsradinieku, kā arī visus tos, kas par tādiem būtu kļuvuši uz papīra, ja varētu atļauties iedot kukuli. Vjetnamiešu ģimenes bija sarežģīta un grūti izprotama padarīšana, un, lai arī dažreiz es pēc tādas ilgojos, jo biju izstumtas mātes vienīgais dēls, šī nebija viena no tādām reizēm.

Tajā pašā dienā pēc dažām stundām prezidents atkāpās no amata. Es biju gaidījis, ka viņš pametīs valsti jau pirms vairākām nedēļām, kā tas pieklātos diktatoram, un, ķeroties pie evakuējamo personu saraksta sastādīšanas, daudz neaizdomājos par viņu. Ģenerālis bija izsmalcināts un pedantisks cilvēks, kurš radīs pieņemt ātrus un noteiktus lēmumus, taču šo uzdevumu viņš bija deleģējis man. Viņš bija aizņemts ar rutīnas pienākumiem: lasīja rīta pratināšanu protokolus, piedalījās ģenerāļu padomes sanāksmēs, zvanīja savām uzticības personām, lai apspriestu, kā vienlaikus noturēt pilsētu un būt gataviem to pamest – šis manevrs prasīja tikpat lielu izveicību kā muzikālo krēslu spēles spēlēšana, skatot miļākās dziesmas melodijai. Mūzika bija man prātā, jo, strādājot ar sarakstu nakts stundās, es savā villas istabā klausījos amerikāņu radiostaciju *Sony* aparātā. *Temptations*, Dženisas Džoplīnas un Mārvina Geja izpildītās dziesmas parasti visu slikto padarīja paciešamu un visu labo – brīnišķīgu, taču šis nebija tāds brīdis. Katru reizi, ar pildspalvu nosvītrojot kādu vārdu, es jutos tā, it kā būtu piespriedis šim cilvēkam nāvessodu. Mūsu vārdi – no zemākā ranga virsnieka līdz pat Ģenerālim – bija sarakstīti uz lapiņas, kuru tās īpašniece bija iestūķējusi sev mutē brīdī, kad mēs pirms trim gadiem iebrukām pa mājas

durvīm. Brīdinājums, kuru biju nosūtījis Manam, nebija sasniedzis viņu laikus. Kad policisti nogāza sievieti zemē, man nekas cits neatlika kā iebāzt pirkstu šīs komunistu spiedzes mutē un izvilkt no tās siekalās izmirkušo lapiņu. Tās esamība pierādīja, ka mēs, Īpašo uzdevumu vienības karavīri, kuri raduši novērot citus, paši tikām novēroti. Pat ja uz mirkli paliktu ar sievieti divatā, es nevarētu riskēt ar atmaskošanu un atklāt, ka esmu viņas pusē. Zināju, kāds liktenis viņu gaida. Īpašo uzdevumu vienības pratināšanas kamerās ikvienam atraisījās mēle, un viņa atklātu manu noslēpumu, pati to nemaz nevēlēdamās. Viņa bija jaunāka par mani, taču pietiekami gudra, tāpēc arī zināja, kas viņu sagaida. Uz mirki es ieraudzīju patiesību viņas acīs, un patiesība bija tāda, ka viņa ienīst mani, jo uzskata par apspiedēju režīma aģentu. Tad viņa, tāpat kā es, atcerējās lomu, kas viņai jātēlo. Lūdzu, kungī! – viņa iesaucās. Es neesmu vainīga! Zvēru!

Tagad, pēc trim gadiem, šī komunistu spiedze vēl aizvien atradās cietumā. Es glabāju viņas lietu uz rakstāmgalda kā atgādinājumu savai nespējai viņu izglābt. Galu galā Mans bija pateicis, ka tā ir arī mana vaina. Kad pienāks atbrīvošanas diena, es būšu tas, kurš atslēgs viņas kameras durvis. Apcietināšanas brīdī šai sievietei bija divdesmit divi gadi, un lietas materiālos bija viņas fotogrāfija, kas uzņemta aresta dienā, kā arī kāda cita, uzņemta pirms dažiem mēnešiem, – tajā viņas acis izskatījās izbalējušas un mati šķīta kļuvuši plānāki. Mūsu cietuma kameras bija laika mašīnas, un ieslodzītie tajās novecoja daudz ātrāk nekā parastos apstākļos. Skatīšanās viņas sejā toreiz un tagad man palīdzēja izraudzīties nedaudzus cilvēkus, kurus glābt, un daudzus, ko atstāt likteņa varā, – viņu vidū bija arī daži, kuri man patika. Vairākas dienas es veidoju un pārveidoju sarakstu, kamēr tika iznīcināti Huanlokas aizstāvji un aiz mūsu robežas Pnompeņu ieņēma sarkanie khmeri. Pēc dažām dienām mūsu bijušais prezidents slepeni aizbēga uz Taivānu. Klods, kurš veda

viņu uz lidostu, bija dzirdējis, ka prezidenta neparasti smagajā koferī kaut kas šķindējis – jādomā, ka krietna daļa no valsts zelta krājumiem. Viņš man to izstāstīja nākamajā rītā, kad bija piezvanījis, lai pateiktu, ka mūsu lidmašīna izlidos pēc divām dienām. Sarakstu es pabeidzu tās dienas vakarpusē un pavēstīju Ģenerālim, ka esmu izlēmis rīkoties demokrātiski un reprezentatīvi un iekļāvis tajā virsnieku ar augstāko dienesta pakāpi, virsnieku, kuru visi uzskatīja par visgodīgāko, to, kura sabiedrība man visvairāk patika, un tā tālāk. Viņš pieņēma manus apsvērumus un to neizbēgamās sekas – liela daļa zinošāko augsta ranga virsnieku, kuri sasmērējuši rokas Īpašo uzdevumu vienībā, tiek atstāti tepat. Saraksta beigās es ierakstīju viena pulkveža, viena majora un divu leitnantu vārdus. Sev pašam es biju rezervējis vienu vietu un vēl trīs Bonam, viņa sievai un dēlam, kurš bija mans krustdēls.

Kad tovakar Ģenerālis ieradās pie manis, uzmundrinājumam atnesdams nu jau pustukšo viskija pudeli, es palūdzu atļauju ņemt Bonu mums līdzī. Lai arī mēs nebijām miesīgi brāļi, viņš jau skolas laikā bija kļuvis par vienu no maniem diviem asinsbrāļiem. Otrs bija Mans, un mēs visi trīs bijām zvērējuši nelokāmu uzticību cits citam, pusaudzā vecumā iegriežot sev plaukstā un sajaucot mūsu asinis rituālā rokasspiedienā. Kabatas portfeli es nēsāju melnbaltu Bona un viņa ģimenes fotogrāfiju. Bons izskatījās pēc simpātiska cilvēka, kurš ir sadauzīts līdz nemaņai, taču tāda bija viņa Dieva dotā seja. Pat gaisa desantnieka berete un nevainojami izgludinātais svītrainais kamuflāžas formastērps nespēja novērst uzmanību no viņa izpletnim līdzīgajām ausīm, zoda, kas grima kakla krokās, un saplacinātā deguna, kas bija spēcīgi nošķiebies pa labi tāpat kā viņa politiskie uzskati. Kas attiecas uz viņa sievu Linu, dzejnieks varētu salīdzināt viņas seju ar pilnmēnesi, dodot mājienu par to, ka tā ir ne vien tikpat pilnīga un apaļa, bet arī tikpat nelīdzena un bedraina, izraibināta

ar piņņu rētām. Tas, kā viņiem abiem bija izdevies radīt tik glītu bērnu kā Zūks, bija neizprotama mistērija vai varbūt tikpat loģisks iznākums kā tas, ka, sareizinot divus negatīvus skaitļus, iznākums ir pozitīvs. Ģenerālis atdeva man fotogrāfiju un noteica, ka tas esot mazākais, ko viņš varot darīt. Viņš ir gaisa desantnieks. Ja mūsu armijā būtu tikai gaisa desantnieki, mēs būtu uzvarējuši šo karu.

Ja... taču nebija nekādu “ja”, bija tikai neapgāžamā realitāte: Ģenerālis sēdēja uz mana krēsla malas, bet es stāvēju pie loga un malkoju viskiju. Pagalmā Ģenerāļa dieninieks žūkšņiem vien izbaroja kara noslēpumus ugunij, kas bija iekurta piecdesmit piecu galonu mučelē un padarīja tveicīgo nakti vēl karstāku. Ģenerālis piecēlās un sāka soļot pa manu mazo istabeli ar glāzi rokā, ģērbies tikai bokseršortos un apakškreklā bez piedurknēm; viņam uz zoda bija parādijusies bārdas rugāju atēna. Tikai viņa mājkalpotāji, ģimenes locekļi un es viņu varēju redzēt šādā izskatā. Jebkurā diennakts laikā, kad villā ieradās apmeklētāji, viņš iezieda matus ar pomādi un uzvilka iecietināto formastērpu, kura krūšu daļu rotāja vairāk lentišu, nekā varētu ievīt skaistumkaralienes frizūrā. Taču šovakar, kad villā valdošo klusumu tikai reizi pa reizei pāršķēla kāda šāvienu kāрта, viņš atļāvās pasūdzēties par to, ka amerikāņi solījuši paglābt mūs no komunisma, ja vien darīsim, ko mums liks. Viņi uzsāka šo karu un tagad, kad ir no tā noguruši, mūs nodeva, viņš sacīja, ieliedams man vēl vienu mēriņu. Taču ko tajā varēja vainot, ja ne mūs pašus? Mēs bijām izrādījušies pietiekami lieli muļķi, lai domātu, ka viņi turēs doto vārdu. Un tagad neatliek nekas cits kā vien doties uz Ameriku. Pasaulē ir arī sliktākas vietas, es teicu. Varbūt, viņš atbildēja. Mēs vismaz paliksim dzīvi un varēsim atkal cīnīties. Taču šobrīd mēs esam pilnīgā un galīgā pakaļā. Kāds tosts te iederētos?

Īstie vārdi ienāca man prātā pēc īsa mirkļa.

Iedzērsim, lai aizlietu acis, es teicu.

Sasodīti precīzi.

Biju jau aizmirsis, no kā esmu dzirdējis šo tostu un ko tas īsti nozīmē, zināju tikai, ka esmu to sagrābstījis kaut kad Amerikā nodzīvotajos gados. Ģenerālis arī bija dzīvojis Amerikā, lai gan tikai dažus mēnešus 1958. gadā, kad viņš, būdams jaunākais virsnieks, kopā ar karavīru vadu izgāja apmācību Fortbeningā. Toreiz Zaļās beretes viņā uz visiem laikiem bija iepotējušas riebumu pret komunismu. Manā gadījumā pote neiedarbojās. Es jau biju slepenais aģents: pa pusei students, kurš saņēma stipendiju, pa pusei topošais spiegs – vientuļš mūsu tautas pārstāvis nelielā, koku ieskautā koledžā ar nosaukumu *Occidental*, kuras moto bija *Occidens Proximus Orienti*. Tur es sešdesmitajos gados pavadīju sešus idilliskus gadus sapņainā, saules pielietā Dienvidkalifornijas pasaulē. Ne tāpēc, ka man ļoti patiktu pētīt autoceļus, kanalizācijas sistēmas vai tamlīdzīgas noderīgas lietas. Misija, kuru man bija uzticējis Mans, mans draugs un savvērestības partneris, paredzēja izpētīt amerikāņu domāšanas veidu. Mans karš bija psiholoģisks. Šajā nolūkā es studēju Amerikas vēsturi un literatūru, pilnveidoju gramatiku un apguvu slengu, pīpēju zālīti un zaudēju nevainību. Vārdu sakot, es ieguvu ne vien bakalaura, bet arī maģistra grādu un kļuva par ekspertu visā, kas saistījās ar amerikāņiem. Pat tagad es skaidri spēju atsaukt atmiņā, kā lasīju dižākā amerikāņu filozofa Emersona vārdus, gulšņājot mauriņā līdzās zviļojošai žakrandas koku audzei. Manu uzmanību vienlīdz piesaistīja gan eksotiskās, melnīgsnējās studentes lencīšu kreklīņos un šortos, kuras sauļojās jūnija zālē, gan skarbie melns uz balta nodrukātie vārdi “konsekvence ir aprobežota prāta bieds”. Šie Emersona vārdi nevarētu būt vēl precīzāki attiecībā uz Ameriku, taču tas nebija vienīgais iemesls, kāpēc es tos pasvītīju ar vienu, divām, trijām līnijām. Gan tobrīd, gan tagad mani satriec fakts, ka to

pašu var teikt par mūsu dzimteni, kur dzīvo visnekonsekventākie cilvēki pasaulē.

Mūsu pēdējā rītā es ar automašīnu aizvedu Ģenerāli uz viņa biroju Valsts policijas telpās. Mans kabinets atradās gaiteņa pretējā pusē, un no tā es pa vienam izsaucu uz privātu apspriedi piecus izraudzītos virsniekus. Mēs šovakar dosimies projām? – vaicāja ļoti nervozs pulkvedis ar lielām un miklām acīm. Jā. Mani vecāki? Manas sievas vecāki? – jautāja majors, visnotaļ tukls ķīniešu restorānu cienītājs Saigonas Čolonas kvartālā. Nē. Brāļi, māsas, viņu bērni? Nē. Mājkalpotājas un aukles? Nē. Koferi, drēbes, porcelāna trauku kolekcijas? Nē. Kapteinis, kurš mazliet piekliboja veneriskas slimības dēļ, piedraudēja izdarīt pašnāvību, ja es neatrādīšu vietu vēl pāris cilvēkiem. Es viņam piedāvāju savu revolveri, un viņš aizlavījās projām, iežmiedzis asti kājstarpē. Turpretī jaunie leitnanti jutās pateicīgi. Ieguvuši savus izdevīgos amatus, izmantojot vecāku pazīšanos, viņi atgādināja nervozas marionetes.

Es aizvēru durvis, tiklīdz no kabineta bija izgājis pēdējais no viņiem. Kad tālīni sprādzieni sadrebināja logus, ieraudzīju no austrumiem veļamies uguni un dūmus. Ienaidnieka artilērija bija aizdedzinājusi Longbinas munīcijas noliktavu. Sajuzdams vēlmi vienlaikus gan sērot, gan līksmoties, es pievērsos atvilktnēi, kurā glabāju mazo *Jim Beam* pudelīti: tajā vēl bija atlikušas dažas unces. Ja mana nabaga māte vēl būtu dzīva, viņa teiktu: nedzer tik daudz, dēls. Tas nenāks tev par labu. Bet vai tā ir, mammu? Ja cilvēks nonāk tik sarežģītā situācijā kā es, kurš kļuvis par nodevēju Ģenerāļa štābā, viņš meklē mierinājumu visur, kur vien to ir iespējams atrast. Es izdzēru atlikušo viskiju un tad aizvedu Ģenerāli mājās, spītējot vētrai un augļūdenim līdzīgajam lietum, kas kapāja pilsētu, atgādinot par gaidāmo lietus

sezonu. Daži cerēja, ka musons varētu aizkavēt uzbrūkošās ziemļu divīzijas, taču es to uzskatīju par mazticamu. Izlaidu vakariņas un sabāzu mugursomā tualetes piederumus, vasaras bikses un svitrainu kokvilnas kreklu, kas bija iegādāts *J. C. Penney* veikalā Losandželosā, ādas apavus, trīs apakšveļas komplektus, elektrisko zobu suku no kontrabandas preču tirgus, ierāmētu mātes fotogrāfiju, aploksnes ar attēliem no šejienes un Amerikas, savu *Kodak* fotoaparātu un grāmatu “Āzijas komunisms un austrumnieciskie iznīcināšanas paņēmieni”.

Mugursoma bija dāvana no Kloda, ko viņš man pasniedza par godu koledžas absolvēšanai. Tā bija glītākā manta, kas man piederēja: to varēja uzvest uz muguras vai arī, savelkot pāris siksnīņu, pārvērst par rokā nesamu ceļasomu. No mikstas brūnas ādas darinātā pazīstama Jaunanglijas zīmola mugursoma tvanīgi un noslēpumaini smaržoja pēc rudens lapām, grilēta omāra, kā arī sviedriem un spermas – aromātiem, kas sastopami zēnu internātskolās. Sānos bija monogramma ar maniem iniciāļiem, taču visvairāk es novērtēju dubulto dibenu. Ikvienam vīrietim būtu vajadzīga soma ar dubulto dibenu, bija sacijis Klods. Nekad nevar zināt, kad tas var noderēt. Viņam nezinot, es tajā mēdzu slēpt savu miniatūro *Minox* fotoaparātu. Mana dāvinātais *Minox* maksāja tikpat, cik es nopelnīju vairāku gadu laikā. Biju to izmantojis, lai pārfotografētu dažus konfidenciālus dokumentus, kam biju ticis klāt, un nospriedu, ka tas varētu vēl kādreiz noderēt. Visbeidzot es izšķiroju savas atlikušās grāmatas un skaņuplates, kas lielākoties bija iegādātas Savienotajās Valstīs un saistījās ar atmiņām. Man neatlika vietas Elvisam vai Dilanam, Folkneram vai Tvenam, un, lai arī es varēju nopirkt to visu vēlreiz, tik un tā, rakstot Mana vārdu uz kastes ar grāmatām un platēm, es jutos nomākts. Tā bija pārāk smaga nasta, tāpat kā ģitāra, kas, man aizejot, pārmetoši demonstrēja savus pilnīgos sānus uz manas gultas.